

Impactul crizei statului de drept asupra investitorilor străini Studiu de caz: criza politică din iulie 2012 în România

Oportunitățile nasc afacerile, este adevărat, și atrag ISD. Lipsa nu poate fi compensată de un sistem legal transparent și eficient. Exemplul fostelor țări comuniste este cel mai relevant: au oferit posibilitatea unor privatizări de amploare care au interesat mai mult investitorii străini decât un sistem legal „perfect” (Hewko, 2002). Nu mai este însă cazul la momentul actual. Perioada de tranziție este considerată deja încheiată. Fostele state comuniste sunt parte a marii familii europene, cu reguli mai clare. Condiția de excepție care li se aplica la momentul respectiv – de piață abia deschisă lumii întregi – nu mai este de actualitate. Literatura de specialitate admite că, după perioada incipientă de deschidere, țările în tranziție au trebuit să-și stabilească un sistem funcțional de stat de drept, care să le permită fluxuri în creștere de ISD. Astăzi, în lipsa măsurilor care să conducă la *creșterea calității instituțiilor și a respectării statului de drept*, aceste state par să rateze șansele pentru atragerea investitorilor străini în competiția mondială.

4.1. Accepții ale statului de drept și măsuri pentru consolidarea acestuia la nivelul UE

Statului de drept i se acordă o importanță deosebită prin așezarea sa la baza construcției europene. Potrivit art. 2 din Tratatul privind Uniunea Europeană, „Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, libertății, democrației, egalității, *statului de drept*, precum și pe respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților” (Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană, p. 17, sublinierea aparține autorului). Fostul comisar pe justiție al UE, Viviane Reding punctează explicit că importanța acordată statului de drept și respectării drepturilor fundamentale ar trebui să fie similară cu cea acordată construirii mecanismelor de solidaritate financiară, normelor fiscale și uniunii bancare (Reding, 2013).

Consolidarea statului de drept este mai mult decât atât: o condiție pentru obținerea statutului de membru al UE. Criteriile politice fac parte din criteriile de eligibilitate stabilite de Consiliul de la Copenhaga care trebuie îndeplinite în vederea aderării la UE. Acestea prevăd instituții stabile, capabile să asigure respectarea statului de drept, să garanteze democrația și să protejeze drepturile omului și ale minorităților. Importanța acordată statului de drept crește odată cu tratatele de la Maastricht, Amsterdam, Nisa și Lisabona. Tratatul de la Amsterdam prevede, pentru prima dată, că *statul de drept este unul dintre pilonii UE*.

Cu toate acestea, nu există o definiție valabilă acceptată la nivelul tuturor statelor membre ale UE; înțelesul dat statului de drept variază de la țară la țară (Reding, 2013). Mai mult, odată cu aderarea fostelor state comuniste la UE, conceptul a devenit neclar inclusiv pentru Comisia Europeană (Carp, 2014), întrucât componentele referitoare la statul de drept analizate în Rapoartele care descriau stadiul negocierilor de aderare ale acestor state erau diferite de la caz la caz. Ținând seama de acest aspect și ca urmare a atacurilor asupra statului de drept cu care Uniunea s-a confruntat în perioada de criză economică, eforturile s-au concentrat pe identificarea acelor elemente care să definească în mod cuprinzător statul de drept.

Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, cunoscută pe scurt sub numele de Comisia de la Veneția, a propus o serie de elemente explicative pentru noțiunea de stat de drept. La momentul actual, acestea reprezintă cadrul conceptual cel mai acceptat pe scară largă din Europa (Carrera, 2013). Prin urmare, componentele intrinseci ale statului de drept sunt:

- *legalitatea*, adică procesele transparente, responsabile și democratice de adoptare a legilor;
- *certitudinea juridică*, considerată esențială pentru a asigura încrederea în sistemul judiciar – se referă la accesibilitatea și predictibilitatea actului de justiție;
- *interzicerea comportamentului arbitrar* din partea statului și a autorităților sale;
- *respectarea drepturilor omului* de către autoritățile de stat și garantarea drepturilor omului pentru persoane aflate sub jurisdicția autorităților de stat;
- *asigurarea și garantarea lipsei de discriminare și a egalității în fața legii* garantată și asigurată de stat.

Principiul separării puterilor și nevoia de instituții separate care împart puterea este considerat un alt element-cheie al statului de drept în literatura de specialitate. Curtea de Justiție a Uniunii Europene insistă asupra acestui aspect ca hotărâtor pentru înțelegerea statului de drept (Carrera, 2013, p. 25).

Conform fostei vicepreședinte a Comisiei Europene, Viviane Reding, statul de drept înseamnă sistemul în care nimeni – nici guvernul, nici vreo persoană

oficială, nicio companie – nu este mai presus de lege. Este, de fapt, și accepția care i-a fost acordată termenului de „stat de drept” la apariția sa, în secolele XVI-XVII (Carp, 2014). Prin urmare, statul de drept se referă la egalitate în fața legii. Vorbim, așadar, despre un sistem judiciar independent și imparțial. Acest aspect trebuie completat cu cel al corectitudinii și al unui proces echitabil, ceea ce solicită existența garanțiilor că nu se poate abuza de litera legii, iar acestea nu pot fi nici schimbate retrospectiv (Reding, 2013).

Așadar, preocupările UE cu privire la statul de drept sunt relativ recente. Supravegherea respectării statului de drept a devenit necesară în ultimii ani ca urmare a ultimelor provocări comunitare: participarea la guvernare a unui partid de extremă dreaptă în Austria, concentrarea mass-mediei și a puterii politice în Italia, modul în care au fost tratați cetățenii romi în Franța și comportamentul partidelor politice care au ajuns la putere în Ungaria și România, care au condus la schimbarea Constituției sau la rescrierea a sute de legi în numai câteva săptămâni (Closa et al., 2014).

Closa et al. (2014) propun trei criterii pe baza cărora să fie identificate problemele cu privire la statul de drept, utile pentru a completa cadrul definitoriu al statului de drept descris mai sus:

- „*constituționalismul neconstituțional*” sau lovitura de stat constituțională, traduse prin remaniere și abuzul de putere prin mijloace perfect legale;
- *desființarea generală sau subminarea profundă a statului democratic liberal*;
- *corupția sistemică*.

Consiliul de Justiție și Afaceri Interne (JAI) a atras atenția, în iunie 2013, că respectarea statului de drept este o condiție pentru protejarea drepturilor fundamentale. În condițiile în care instrumentele existente de contracarare a amenințărilor la adresa statului de drept s-au dovedit insuficiente, Consiliul JAI a solicitat Comisiei Europene să ia măsuri pentru a stabili **Cadrul UE pentru consolidarea statului de drept**. Acesta este complementar celor două instrumente folosite în cazuri asemănătoare până în prezent: declanșarea procedurilor de *infringement* sau măsura de ultimă instanță care prevede suspendarea dreptului de vot pentru un stat membru al UE, conform Articolului 7 din Tratatul privind Uniunea Europeană.

Cadrul UE pentru consolidarea statului de drept va fi activat în situațiile în care autoritățile unui stat membru vor lua măsuri sau vor tolera situații care afectează integritatea, stabilitatea sau funcționarea corespunzătoare a instituțiilor și a mecanismelor stabilite la nivel național pentru a garanta statul de drept, precum: amenințări la ordinea politică, instituțională sau juridică a unui stat membru, la structura sa constituțională, la separarea puterilor, la independența sau imparțialitatea puterii judecătorești sau la propriul sistem de control judiciar (Comisia Europeană, 2014a, pp. 6-7).

Recenta propunere a Comisiei Europene stabilește, practic, un *cadru de discuții între statul membru și Comisia Europeană*. Cadrul UE cu privire la respectarea statului de drept presupune un proces bazat pe trei etape: evaluarea Comisiei Europene, recomandările acesteia și o monitorizare ulterioară.

Marini (2014) consideră că un astfel de cadru valabil la nivelul întregii UE este o necesitate la momentul actual. Numai pentru România și Bulgaria există un mecanism prin care să fie exercitată presiune în sensul respectării statului de drept, și anume Mecanismul de Cooperare și Verificare (MCV). Cadrul propus de Comisie în martie 2014 este inspirat de mecanismul existent între Comisie și România și Bulgaria.

4.2. Impactul calității statului de drept asupra ISD în literatura de specialitate

Un studiu timpuriu al lui Bussiere și Mulder (1999) atrage atenția *asupra influenței nefaste a instabilității politice asupra vulnerabilităților economice*. Rezultatele estimării sugerează că includerea variabilelor politice în modelele economice îmbunătățește puterea de a explica și de a prezice crizele economice. Statele sunt mai vulnerabile din punct de vedere economic de-a lungul și în perioada următoare alegerilor electorale. Concluzia lui Bussiere și Mulder se suprapune celor petrecute în România în vara anului 2012 – an electoral –, când ne-am confruntat cu o criză politică chiar după perioada alegerilor locale.

O criză la nivel politic generează instabilitate, ceea ce afectează în mod direct climatul investițional și, prin urmare, investitorii străini. Cu toate acestea, studiile empirice nu au un rezultat precis cu privire la impactul pe care calitatea statului de drept îl are asupra atragerii investitorilor străini. Rezultatele diferă în funcție de eșantionul de țări ales, de perioada analizei și de variabilele luate în calcul pentru a evalua statul de drept.

Dificultățile în identificarea acelor variabile care definesc cât mai fidel cu putință calitatea statului de drept țin și de lipsa unei definiții agreeate asupra acestuia. De cele mai multe ori, studiile preferă utilizarea noțiunii de „risc politic”, care cuprinde elemente similare cu cele utilizate și pentru a defini statul de drept. Bellak et al. (2008) atrag atenția că studiile empirice nu pot surprinde în totalitate aspectele riscului politic. Concluzia se menține și în ceea ce privește evaluarea statului de drept.

Pentru a identifica principalele rezultate empirice stabilite între ISD și calitatea statului de drept, am analizat 12 studii elaborate în perioada 2001-2012 care utilizează variabile independente care surprind aspectele pe baza cărora poate fi definit statul de drept (vezi tabelul 8). Am ținut cont ca, în eșantionul de țări analizat, să fie incluse cât mai multe dintre statele din Europa Centrală și de Est (ECE) sau economiile în tranziție, pentru ca rezultatul să poată fi verificat apoi și în cazul României.

Semnele „+” sau „-” din tabelul 8 indică tipul de relație care se stabilește între variabila independentă și variabila dependentă, reprezentată de ISD (relație pozitivă, respectiv negativă). De asemenea, am considerat important să subliniem dacă variabila are sau nu semnificație statistică. Am păstrat ca variabile numai pe acelea care au legătură cu statul de drept, deși studiile analizează mai multe variabile ca posibili determinanți ai ISD.

Tabelul 8

Rezultatele obținute în urma studiilor empirice asupra legăturii dintre ISD și calitatea statului de drept

Studiu	Variabila dependentă, perioada de analiză și eșantionul de țări	Calitatea instituțiilor	Semnul obținut și semnificația variabilei
Garibaldi et al. (2001)	Fluxuri de ISD (1991-1999) 25 de economii în tranziție din Europa	predictibilitate a legilor și politicilor	+, ne semnificativă
		stabilitate politică și securitatea proprietății	+, ne semnificativă
		climat de afaceri în relația cu guvernul	+, ne semnificativă
		birocrație	-, semnificativă
Globerman și Shapiro (2002)	Fluxuri de ISD (1995-2001) 20 economii emergente și în tranziție din Europa	indicele guvernantei	+, semnificativă
		statul de drept	+, ne semnificativă
		instabilitate politică și violență	+, ne semnificativă
		corupție	-, ne semnificativă
		libertate civilă și drepturi politice	+, ne semnificativă
Carstensen și Toubal (2004)	Fluxuri de ISD (1993-1999) Statele din ECE	riscul politic ¹	+, semnificativă
Janicki și Wunnava (2004)	ISD bilaterale (1997) Statele UE și 8 state din ECE	risc (un nivel ridicat implică stabilitate economică și politică)	+, semnificativă
Kinoshita și Campos (2006)	Stocuri de ISD pe locuitor (1990-1998) 25 economii în tranziție din ECE și CIS	respectarea legii	+, ne semnificativă
		calitatea birocrației ²	+, semnificativă
Busse și Hefeker (2007)³	Fluxuri de ISD (1984-2003) 83 state în dezvoltare	presiuni socio-economice	-, semnificativă
		lege și ordine	+, semnificativă
		democrație	+, semnificativă
		conflicte interne	+, semnificativă
		conflicte externe	+, semnificativă
		corupție ⁴	+, ne semnificativă
		calitatea birocrației	+, semnificativă
Kukeli (2007)	Fluxuri de ISD (1990-2001) 10 economii în tranziție din ECE	indicele stabilității politice ⁵	-, semnificativă
		indicele libertății civile ²³	+, semnificativă

Studiu	Variabila dependentă, perioada de analiză și eșantionul de țări	Calitatea instituțiilor	Semnul obținut și semnificația variabilei
Bellak et al. (2008)	Fluxuri de ISD (1995-2003) 8 state-gazdă din ECE	risc politic ⁶	+, ne semnificativă
Estrin și Meyer (2008)	Fluxuri de ISD (1994-2000) Economii în tranziție din ECE, Balcani, Rusia și Ucraina	risc instituțional, legal și politic	+, ne semnificativă
Bockem și Tuschke (2010)	ISD realizate de Germania (1990-2003) 21 de foste țări semnatare ale Pactului de la Varșovia	- risc politic	+, semnificativă
Rihab și Lotfi (2011)	Nivelul ISD (2001-2006) 71 de țări în dezvoltare	+ libertate economică	+, semnificativă
		- corupție	-, semnificativă
		+ stabilitate politică	+, semnificativă
		+ calitatea sistemului de guvernare	+, semnificativă
Mateev și Tsekov (2012)	Fluxuri de ISD (1996-2010) 26 state din UE	+ controlul corupției	+, semnificativă
		+ stabilitate politică	+, ne semnificativă
		+ eficiența guvernului	+, semnificativă
		+ calitatea reglementării	+, semnificativă
		+ respectarea legii	+, semnificativă
		+ libertatea de expresie	+, semnificativă

¹ Un nivel ridicat indică un nivel scăzut al riscului.

² O valoare ridicată semnifică o calitate ridicată și, prin urmare, costuri mai scăzute pentru investitori.

³ Datele extrase prezintă rezultatele estimării regresiei cu date panel.

⁴ Un nivel ridicat al indicatorului reprezintă un nivel scăzut al corupției.

⁵ Cu cât stabilitatea politică este mai ridicată, cu atât intrările de ISD sunt mai mari. În rezultatul estimării econometrice, coeficientul este cu semnul minus ca urmare a metodei de măsurare a indicelui (o creștere a indicilor înseamnă înrăutățirea stabilității politice sau a libertății civile).

⁶ Un nivel ridicat indică un nivel scăzut al riscului.

În concluzie, semnalăm o serie de discrepanțe rezultate în urma acestei analize comparative a studiilor econometrice:

- Nu putem vorbi despre o uniformitate a rezultatelor. După cum spuneam mai sus, acestea diferă în funcție de perioada de analiză, de eșantionul de țări sau de variabila utilizată. Prin urmare, vorbim de rezultate diferite obținute în cazul stabilității politice. Dacă pentru Rihab și Lotfi (2011), Kukeli (2007) și Janicki și Wunnava (2004) corelația dintre stabilitatea politică și nivelul ISD este cea așteptată (indicând, în funcție de metoda de măsurare, că ISD sunt cu atât mai mari cu cât stabilitatea politică este mai ridicată) și are semnificație statistică, nu același lucru se întâmplă în

cazul lui Garibaldi et al. (2001), Globerman și Shapiro (2002) sau Mateev și Tsekov (2012). În schimb, Globerman și Shapiro (2002) și Rihab și Lotfi (2011) cad de acord în privința impactului pozitiv pe care o calitate ridicată a sistemului de guvernare o are asupra investitorilor străini, deși utilizează eșantioane de țări diferite.

- Sunt dificil de surprins pe baza analizelor econometrice schimbările calitative – cele care afectează, de fapt, statul de drept. De cele mai multe ori suntem puși în fața atacurilor la adresa statului de drept care au loc la nivelul unui singur an.
- Perioada scurtă de analiză face dificilă aplicarea instrumentelor econometrice; deseori, tocmai din acest motiv, este forțată extinderea unui rezultat la nivelul întregului eșantion de țări. Apoi, este posibil ca rezultatele identificate să nu aibă relevanță pentru o singură țară.

În schimb, o serie de rezultate sunt semnificative pentru demersul de față. Pentru Kinoshita și Campos (2006), variabila care indică statul de drept este realizată pe baza a trei indicatori și reflectă *puterea și imparțialitatea sistemului legal*. Cu cât indicatorul are o valoare mai bună, cu atât instituțiile legale sunt poziționate mai bine. Deși în urma studiului econometric este obținută corelația directă cu nivelul stocurilor de ISD, variabila nu este semnificativă pe parcursul anilor '90, ceea ce poate sugera că investitorii tind să fie mai interesați de oportunitățile de afaceri din cele 25 de economii în tranziție.

Ne interesează, de asemenea, și variabila pe care o utilizează autorii pentru a evalua *calitatea birocrăției*, datorită modului de alcătuire al indicelui. Acesta este compus din doi indicatori:

- Primul dintre ei se referă la măsura în care birocrăția la nivel național nu este supusă presiunilor politice și la eficiența mecanismului recrutării.
- Cel de-al doilea indicator privește ușurința reglementărilor în ceea ce privește licențierea, piața muncii, siguranța consumatorilor și sănătatea muncii.

Corelația directă cu nivelul stocurilor de ISD pe locuitor indică clar: cu cât calitatea birocrăției este mai ridicată, cu atât destinația respectivă este mai atractivă pentru investitorii care vor colabora cu instituții oneste și vor avea parte de reglementări transparente. Studiul lui Kinoshita și Campos evidențiază importanța acestor aspecte pentru investitorii străini pe parcursul anilor '90.

Printre variabilele utilizate de Busse și Hefeker (2007), două dintre cele prezentate în tabel prezintă importanță pentru demersul de față:

- Variabila referitoare la *lege și ordine* care se referă, de fapt, la puterea și imparțialitatea sistemului legal. Observăm că de această dată, variabila este semnificativă și direct corelată cu fluxurile de ISD din cele 83 de țări în dezvoltare analizate de autori în perioada 1984-2003, spre deosebire de

studiul anterior al lui Kinoshita și Campos (2006). Rezultatul este unul explicabil și pentru demersul de față: respectarea sistemului juridic începe să devină cu atât mai importantă cu cât economiile ies din faza de tranziție și nu mai au oportunitățile de privatizare de la început. Cum oportunitățile de afaceri nu mai sunt la fel de mari, încep să primeze alt tip de determinanți ca importanță pentru atragerea investitorilor.

- Variabila care privește *democrația* și care surprinde responsabilitatea guvernului în fața cetățenilor și în fața libertăților civile fundamentale și a drepturilor politice. Corelația pozitivă și semnificativă cu fluxurile de ISD identificată în urma studiilor econometrice aduce încă un argument pentru importanța pe care investitorii o acordă respectării statului de drept.

În rest, autorii utilizează o gamă vastă de variabile pentru a identifica modul în care calitatea instituțiilor influențează investitorii. Este drept, nu surprind în totalitate, ci numai parțial anumite aspecte ale statului de drept. Este interesant însă că multe dintre acestea se dovedesc semnificative pentru ISD, ceea ce ne conduce la concluzia justă a atestării respectării statului de drept pentru investitorii străini în cazul țărilor în dezvoltare.

Bellak et al. (2008) asociază *riscurile politice* cu cele instituționale, considerând că au o gamă largă de surse: de la corupție, lipsa de transparență a reglementărilor legale, până la birocrație. Variabila pe care o utilizează în studiu este furnizată de organizația Euromoney. Indicele este alcătuit pe baza anchetelor derulate de Euromoney în rândul experților, care apreciază o țară pe baza a șase criterii: corupție, stabilitatea guvernului, transparența și accesul la informații, riscul instituțional, plățile guvernamentale neonorate, cadrul de reglementare și de politică. Asemănător lui Globerman și Shapiro (2002) care derulează analiza econometrică pe o perioadă de timp relativ asemănătoare (1995-2002) și pe un eșantion de țări care include cele opt state analizate de Bellak et al., riscul politic nu se dovedește semnificativ pentru atragerea ISD nici în cazul acesta, deși semnul este cel așteptat. Autorii menționează că una dintre cauzele pentru care variabila nu este semnificativă poate fi și includerea unor state mai avansate economic din ECE care au un nivel relativ similar al riscului politic.

Bockem și Tuschke (2010) folosesc un indice compozit care le permite să analizeze *riscul politic*, construit de compania de consultanță BERI SA, centrată pe analiza riscului de piață la nivel mondial. Referindu-ne strict la riscul politic măsurat de această companie, indicele este alcătuit pe baza clasamentului realizat de un grup de experți asupra cauzelor și simptomelor care generează riscul politic. Prin urmare, sunt analizate: nivelul corupției, situațiile de nepotism, influențele negative ale forțelor politice regionale. Pe partea de simptome ale riscului politic sunt luate în calcul violențele de stradă, grevele sau gradul de instabilitate a țării. Autorii arată că, în aceste condiții, cu cât nivelul riscului politic este mai ridicat,

cu atât nivelul ISD realizate de Germania în cele 21 de foste state semnatare ale Pactului de la Varșovia este mai scăzut. Pentru perioada 1990-2003, relația stabilită este semnificativă statistic. Un rezultat similar este obținut și de Carstensen și Toubal (2004) pentru statele din ECE în perioada 1993-1999. Nu același lucru este obținut de Estrin și Meyer (2008), care nu identifică niciun impact al riscului asupra ISD. Trebuie totuși menționat că aceștia utilizează un indicator compozit, care surprinde riscul instituțional, legal și politic, pe care îl aplică unui eșantion mai mare de țări, care include Ucraina și Rusia.

Mateev și Tsekov (2012) utilizează toți indicatorii Băncii Mondiale care evaluează calitatea guvernantei unei țări în studiul econometric. Cu excepția stabilității politice, toți ceilalți cinci indicatori sunt semnificativi pentru investitorii străini; cu cât calitatea guvernantei este mai ridicată, cu atât fluxurile de ISD atrase de cele 26 state membre ale UE analizate sunt mai mari.

În cazul particular al Turciei, Dutz et al. (2005) dovedește, pe baza a trei studii de caz pentru sectoarele primar, secundar și terțiar, că problemele legate de guvernanta, de instituțiile care privesc statul de drept și concurența sunt cele mai importante obstacole în calea ISD. Cele mai importante constrângeri legale și judiciare țin de insuficienta claritate și lipsa de respect pentru statul de drept. În fiecare dintre cazuri, susțin autorii, guvernul – în calitate de creator al regulilor de joc – nu a reușit să gestioneze ambiguitățile legale astfel încât să elimine suspiciunea că lipsa de claritate a legii este folosită tocmai pentru a permite factorilor de decizie să acorde un tratament special în anumite cazuri. Acesta nu numai că împiedică investițiile actuale, dar transmite și semnale negative pentru posibile investiții viitoare. Autorii concluzionează că o legislație uniformă și predictibilă este de cea mai mare importanță în procesul de a face țara atractivă pentru ISD.

Ce spun sondajele?

Pe lângă rezultatele cantitative obținute pe baza studiilor econometrice, *rezultatele calitative întăresc ideea potrivit căreia riscul politic este un obstacol major pentru investitorii străini care vizează țările în dezvoltare ca destinație a investițiilor.* La nivel mondial, din anul 2010 până în anul 2012, riscul politic s-a aflat în topul barierelor invocate de investitori, conform raportului World Investment and Political Risk, realizat de Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA), 2014 (vezi tabelul 9). 19% dintre respondenții interogați de MIGA în anul 2013 consideră că riscul politic împiedică derularea investițiilor, pe locul al doilea după instabilitatea macroeconomică (21% din respondenți). Cu toate că scade în topul principalelor obstacole, riscul politic rămâne aproape de nivelurile înregistrate în ultimii ani, reprezentând preocupările a o cincime din respondenți în ultimii patru ani.

Tabelul 9

Principalele trei obstacole în calea investițiilor străine în țările în dezvoltare

%	2010	2011	2012	2013
Risc politic	21	18	22	19
Instabilitate macroeconomică	16	15	20	21
Lipsa personalului calificat	10	17	18	18

Sursa: MIGA-EIU Annual Political Risk Surveys, 2014.

În topul celor mai mari riscuri politice, investitorii plasează încălcarea contractelor și modificările nefavorabile ale reglementărilor.

Riscul politic este îngrijorător pentru investitorii străini, pentru că el se reflectă direct în creșterea costurilor pentru asigurările împotriva acestui risc. În anul 2012, aceste costuri au crescut cu 33%, chiar dacă nivelul ISD în economiile în dezvoltare analizate în raport s-a diminuat. Asigurarea investițiilor a ajuns la 100 miliarde dolari în anul 2012, un nivel record, dublul celui înregistrat în anul 2005, conform MIGA.

Privind la cazul concret al României, sondajul Eurobarometru al Comisiei Europene din anul 2013 *evidențiază încrederea scăzută a românilor în sistemul juridic național* (Comisia Europeană, 2013b). Principalul rezultat indică faptul că 54% dintre români nu au încredere în sistemul juridic național, față de 43% dintre europeni care manifestă aceeași neîncredere. România se află pe locul trei în topul statelor europene cu cea mai mare pondere a persoanelor (79%) care consideră că sistemul juridic este mai puțin eficient decât în restul UE, după Bulgaria și Slovenia. În plus:

- 21% dintre români afirmă cu tărie că statul nu acționează în conformitate cu legea, față de 15% dintre europeni¹;
- 23% dintre români consideră că autoritățile publice acționează grav în mod arbitrar, față de 16% dintre europeni²;
- 27% dintre români sunt de părere că legea nu este aplicată efectiv, în mod corespunzător, comparativ cu 20% dintre europeni. Mai mult, 38% dintre români consideră că legea este aplicată în mod discriminatoriu, fără a aplica principiul egalității în fața legii. Aceeași situație este înregistrată în rândul a 30% dintre europeni³;

¹ Engl. *Strongly disagree* în ceea ce privește întrebarea Comisiei Europene „Do you agree or disagree that in our country the state acts in accordance with the law?”.

² Engl. *Strongly disagree* în ceea ce privește întrebarea Comisiei Europene „Do you agree or disagree that in our country the state acts in a non-arbitrary way?”.

³ Engl. *Strongly disagree* în ceea ce privește întrebarea Comisiei Europene „Do you agree or disagree that in our country the law is applied and enforced effectively?” și „Do you agree or disagree that in our country the law is applied to everyone equally and without discrimination?”.

4.3. Studiu de caz: implicațiile atacului asupra statului de drept din iulie 2012 în România asupra ISD

România se confrunta în 2012 cu o criză politică neașteptată tocmai după ce, cu un an în urmă, reușise să reia trendul pozitiv de creștere economică. Acest trend putea fi impulsionat dacă dovedeam că avem un mediu macroeconomic stabil și că am îndeplinit reformele necesare. Trebuia, practic, să reclădim încrederea investitorilor și a actorilor internaționali. În același timp, nevoia pentru a crea noi locuri de muncă și pentru a spori ritmul de dezvoltare economică a rămas neonorată, iar decalajul de nivel de trai față de restul statelor europene s-a menținut. Or, investițiile străine directe sunt considerate o sursă de creștere economică. Criza politică din vara anului 2012 a reprezentat un semnal de avertizare pentru investitorii străini și un pas înapoi pentru România în construcția încrederii față de restul statelor europene, cel puțin în rapoartele internaționale.

România și Ungaria au ridicat probleme ca urmare a impulsurilor de totalitarism ale autorităților, conform raportului organizației Human Rights Watch asupra drepturilor omului elaborat în anul 2013. În România, raportul scoate în evidență etapele parcurse de Guvern care au subminat principiul separării puterilor în stat și respectarea statului de drept (Human Rights Watch, 2013). În iulie 2012, România s-a confruntat cu „cea mai gravă criză traversată de sistemul democratic românesc, de la adoptarea Constituției din 1991” (Miulescu, 2012). Implicațiile măsurilor din iulie 2012 sunt descrise detaliat de Carp (2014). Reacțiile internaționale au fost virulente. Raportul MCV din iunie 2012 al Comisiei Europene a reprezentat o avertizare fără precedent la adresa oficialilor politicii românești (Gotev, 2012).

Comisia Europeană a atras atenția că acțiunile Guvernului României de la momentul respectiv au ridicat suspiciuni asupra angajamentului Guvernului de a respecta principiile fundamentale: sistem judiciar independent și funcțional, respect față de instituțiile democratice (Comisia Europeană, 2012). De asemenea, Comisia Europeană a criticat sever provocările politice asupra deciziilor juridice, subminarea Curții Constituționale, schimbarea procedurilor deja stabilite, manipulări și presiune asupra instituțiilor și sistemului judiciar. Concluzia Comisiei este că toate progresele obținute de România în domeniul juridic sunt puse sub semnul întrebării ca urmare a celor întâmplate în vara anului 2012. În plus, faptul că în continuare sunt necesare presiuni externe pentru respectarea statului de drept ridică suspiciuni asupra sustenabilității și ireversibilității reformei în acest domeniu.

Ulterior, Raportul Comisiei Europene privind progresele înregistrate de România în cadrul Mecanismului de cooperare și de verificare din ianuarie 2013 scoate în evidență problemele cu care s-a confruntat România în iulie 2012 (Comisia Europeană, 2013). Ca atac la adresa statului de drept, identificăm:

- nerespectarea deciziilor Curții Constituționale – deci, nerespectarea normelor constituționale;

- utilizarea frecventă a ordonanțelor de urgență la începutul lunii iulie ca mijloc pentru a eluda normele constituționale;
- presiuni asupra instituțiilor judiciare și lipsă de respect pentru independența sistemului judiciar, inclusiv din partea clasei politice. La momentul respectiv, Comisia Europeană remarca faptul că recomandările Comisiei în acest sens nu au fost duse la îndeplinire în totalitate.

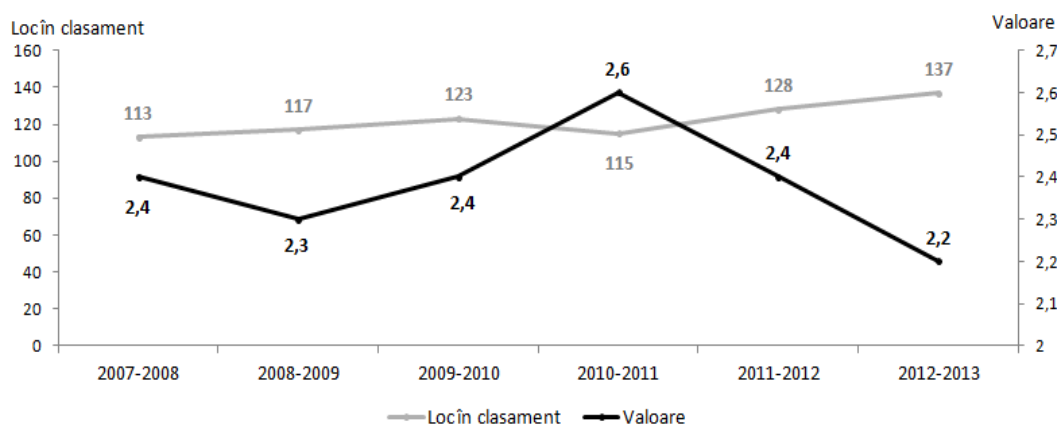
În plus, nerespectarea hotărârilor judecătorești – în special în cazurile în care sunt implicate cele mai înalte organisme ale statului – și presiunile exercitate asupra independenței sistemului judiciar continuă să fie semnalate ca probleme ale României și în raportul MCV din ianuarie 2014. Avertizările Comisiei Europene se îndreaptă și asupra numirilor din sistemul judiciar, care au fost dominate, în primă fază, de amprenta politicului, de pildă în funcțiile de procurori la DNA (Comisia Europeană, 2014b).

Pentru a evalua modul în care este percepută criza politică din anul 2012 din România și în ce măsură a avut impact real asupra investitorilor străini, am ales să evaluăm evoluția unor indicatori elaborați de organizațiile internaționale. Facem însă precizarea că, pe baza celor descrise în subcapitolul anterior, nu am putut identifica o singură variabilă care să cuprindă toate aspectele referitoare la statul de drept. Ne-am oprit, așadar, la câteva variabile care surprind componentele referitoare la statul de drept și care ne permit să analizăm această ipoteză. Este vorba despre favoritismul în deciziile oficialilor guvernamentali, independența justiției, încrederea în politicieni și un indice denumit chiar „statul de drept”, elaborat de Banca Mondială, dar care nu surprinde decât o parte a aspectelor care ne interesează în studiul de față, precum încrederea cetățenilor, respectarea regulilor societății și probabilitatea criminalității și a violenței.

De asemenea, o altă limită de natură metodologică ține de disponibilitatea datelor. Avem la dispoziție numai date cu frecvență anuală, valabile începând cu anul 2003. Prin urmare, numărul observațiilor este limitat. Concluziile care se pot trage rămân sub incidența acestor aspecte metodologice constrângătoare. Cu toate acestea, considerăm oportună analiza în dinamică a acestor indicatori pentru că ne oferă, cel puțin ca tendință, posibilitatea de a trage concluziile în privința impactului celor întâmplate în vara anului 2012 asupra investitorilor străini.

Nivelul favoritismului în deciziile luate de oficialii guvernamentali este măsurat în rapoartele Competitivității Globale, pe baza sondajului aplicat companiilor care participă la acest studiu. Gradul de favoritism este cuantificat pe o scară de la 1 (grad ridicat de favoritism) la 7 (grad scăzut de favoritism). Evoluția gradului de favoritism în România este prezentată în graficul 14. Pe grafic sunt prezentate atât valoarea pe care o ia indicele, cât și locul României în clasamentul realizat de World Economic Forum. O înrăutățire a indicatorului înseamnă o evoluție în scădere pe axa valorii, în timp ce locul în clasament crește. Este exact ceea ce s-a întâmplat și în evoluția acestui indicator: după valori bune

înregistrate la începutul crizei, în anii 2007-2008 și apoi, în 2010-2011, brusc indicatorul începe să se înrăutățească. Raportul Competitivității Globale 2012-2013 indică o înrăutățire drastică: companiile străine din România consideră că a crescut nivelul favoritismului în deciziile oficialilor guvernamentali, ceea ce poziționează România pe locul 137 în lume.

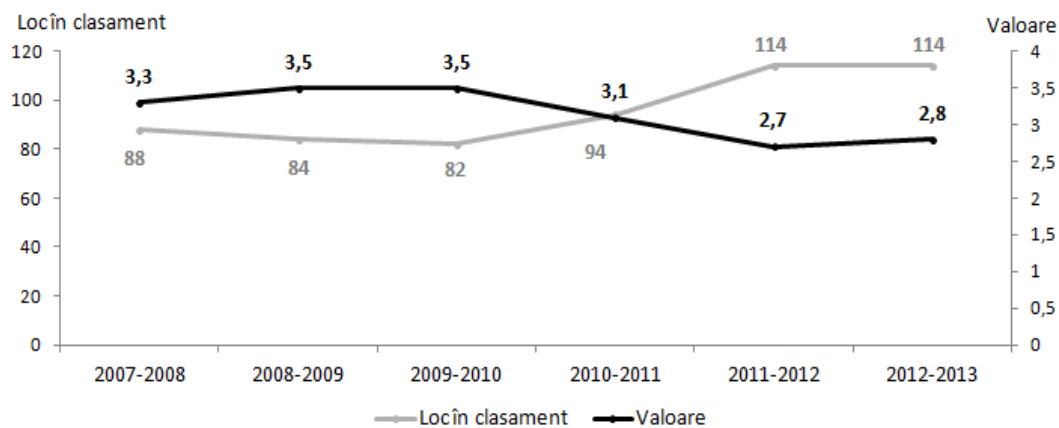

Sursa: World Economic Forum, Global Competitiveness Report, 2007-2013.

Graficul 14. Evoluția favoritismului în deciziile oficialilor guvernamentali în România în perioada 2007-2013

Independența justiției este un alt indicator care surprinde modul în care este respectat statul de drept. Din nou, indicatorul îl găsim măsurat în Raportul Competitivității Globale elaborat de World Economic Forum. Asemănător cazului anterior, indicele ia valori între unu (influență puternică a membrilor guvernului, cetățenilor sau firmelor asupra independenței sistemului juridic) și șapte (independență totală a justiției).

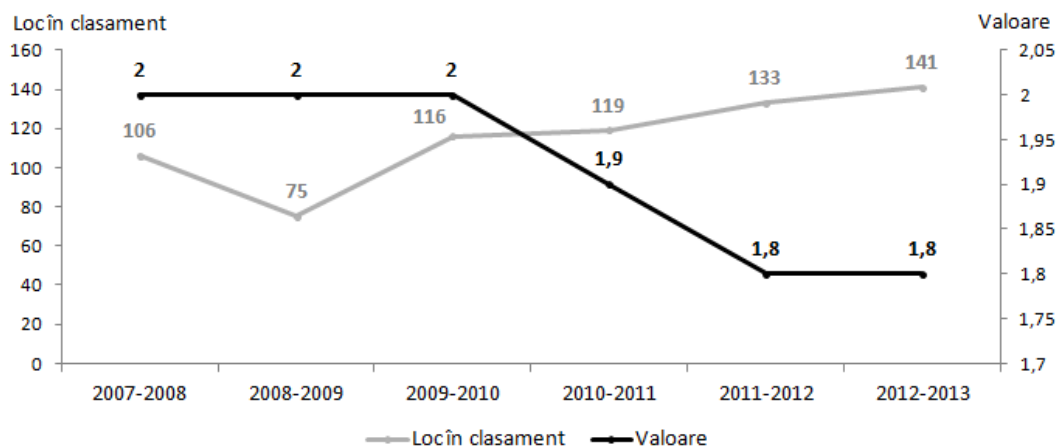
România este departe de independența justiției la momentul actual, conform graficului 15. În perioada 2011-2013, valoarea indicatorului s-a înrăutățit, deși pe parcursul crizei a avut o evoluție mai bună. Drept urmare, România este poziționată mult mai slab în clasamentul mondial față de începutul crizei, pe locul 114, față de locul 88 ocupat în anul 2007.

Sursa: World Economic Forum, Global Competitiveness Report, 2007-2013.

Graficul 15. Evoluția independenței justiției în România în perioada 2007-2013

Încrederea pe care românii o au în politicieni este un alt indicator semnificativ pentru analiza de față. Raportul Competitivității Globale analizează modul în care cetățenii apreciază standardele etice ale politicienilor pe o scară de la unu (nivel extrem de scăzut) la șapte (nivel extrem de ridicat). Dintre cei trei indicatori analizați până în prezent, acesta înregistrează cele mai scăzute valori, foarte aproape de limita inferioară a scalei. În anul 2013 se menține nivelul scăzut al indicatorului, de 1,8 din perioada crizei politice din anul 2012, însă locul tot mai slab pe care România îl ocupă în clasamentul mondial arată că alte țări ne-au luat-o cu mult înainte (graficul 16).

Sursa: World Economic Forum, Global Competitiveness Report, 2007-2013.

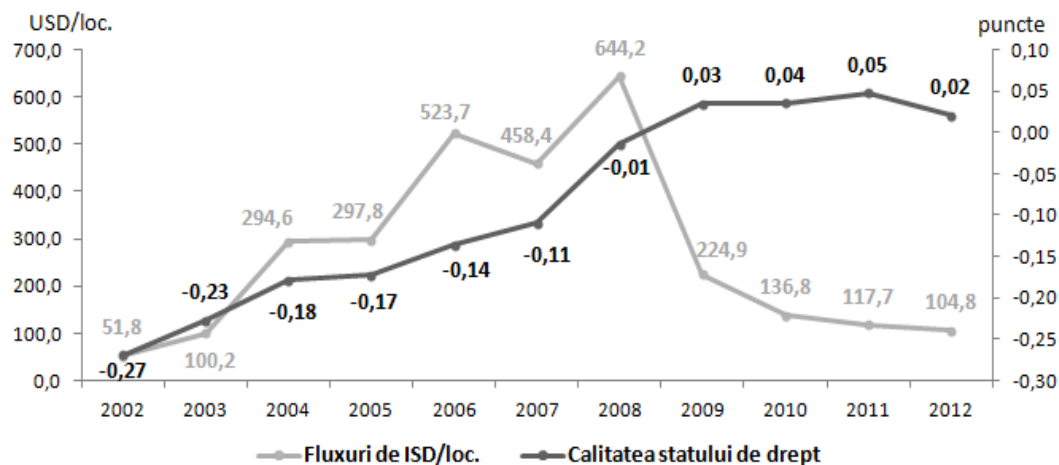
Graficul 16. *Evoluția încrederii în politicieni în România în perioada 2007-2013*

O primă concluzie este că înrăutățirea semnalelor în România de-a lungul perioadei 2011-2013 și evenimentele politice cu impact asupra statului de drept din această perioadă a avut impact direct asupra percepțiilor mediului de afaceri. Nici măcar îmbunătățirea condițiilor economice începând cu anul 2011 nu a reușit să inverseze trendul negativ pe care indicatorii asupra statului de drept au început să îl înregistreze în 2012-2013.

În fine, analiza de mai sus poate fi completată cu unul dintre cei șase indicatorii elaborați de Banca Mondială pentru a evalua nivelul guvernării la nivel mondial, și anume cel cu privire la calitatea statului de drept. Indicatorii sunt construiți pe baza anchetelor realizate în rândul întreprinderilor și al cetățenilor cu privire la calitatea guvernării din țările industriale și în dezvoltare.

Indicatorul referitor la statul de drept evaluează gradul în care cetățenii au încredere și respectă regulile societății, printre care se numără inclusiv calitatea respectării contractelor și a drepturilor de proprietate, a poliției și justiției, precum și probabilitatea criminalității și a violenței. Indicatorul ia valori între -2,5 (performanță redusă) și 2,5 (performanță ridicată).

În România, indicatorul a fost în continuă creștere de la începutul anilor 2000 până în anul 2011. Evoluția pozitivă este întreruptă brusc în anul 2012, o dată cu scăderea indicatorului sub nivelul înregistrat în anul 2009, conform graficului 17. Înaintea crizei economice, tendința generală de creștere a ISD însoțește percepția din ce în ce mai bună asupra calității statului de drept. Din 2009 până în 2011, deși calitatea statului de drept își continuă tendința de îmbunătățire, fluxurile de ISD scad semnificativ pe fondul contracției economice accentuate. Creșterea economică reluată în anul 2011 nu are însă capacitatea de a impulsiona ISD, deși percepția asupra calității statului de drept se îmbunătățește. Reculul semnificativ al percepției asupra calității statului de drept pe fondul creșterii economice din anul 2012 este însoțit de diminuarea ISD. Este o dovadă în plus a modului negativ în care criza politică din anul 2012 a afectat cetățenii și firmele.

Sursa: Banca Mondială, World Governance Indicators, baza de date statistică a UNCTAD 2014.

Grafic 17. Evoluția fluxurilor de ISD și a calității statului de drept în România în perioada 2002-2012

Așadar, evenimentele politice din anul 2012 din România este reflectată atât de indicatorii utilizați în crearea indicelui global al competitivității, cât și de cei care evaluează calitatea guvernării, elaborați de Banca Mondială. Ne interesează însă acum dacă evoluția acestora are impact asupra evoluției investițiilor străine directe în România.

Vom stabili în primul rând performanțele României în atragerea ISD față de restul statelor din Europa Centrală și de Est. Pentru a avea cifre comparabile, ne vom raporta la nivelul fluxurilor, respectiv al stocurilor de ISD pe locuitor.

Fluxurile de ISD în România au fost din anul 2007 până în anul 2012 sub valoarea medie a fluxurilor de ISD din statele ECE, conform tabelului 10. Nicio altă țară din ECE nu mai înregistrează o astfel de situație. Pe parcursul celor șase ani, indiferent de ciclul economic, România este singura țară mereu sub valoarea medie. De pildă, Ungaria își îmbunătățește evoluția în anii 2011-2012 și atrage fluxuri de ISD mai mari decât media ECE, în timp ce în Bulgaria fluxurile de ISD scad sub valoarea medie din anul 2010. Grav este că în România fluxurile de ISD scad de la an la an începând din 2008, ceea ce nu se întâmplă în niciuna din restul celorlalte nouă țări, care au evoluții fluctuante.

Tabelul 10

Evoluția fluxurilor de ISD/locuitor în statele din ECE în perioada 2007-2013

Nr. crt.	Stat	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1	Bulgaria	1621,5	1298,2	448,8	203,4	245,4	256,7

2	Cehia	1012,6	621,6	280,4	585,2	220,0	1002,5
3	Estonia	2023,1	1289,8	1371,4	1192,2	191,8	1097,5
4	Letonia	1017,8	555,4	41,5	168,5	653,4	442,0
5	Lituania	596,3	584,7	-4,1	240,6	437,8	253,7
6	Polonia	616,9	388,3	338,1	362,5	493,8	87,6
7	România	458,4	644,2	224,9	136,8	117,7	104,8
8	Slovacia	739,7	894,6	-1,1	324,0	391,6	515,6
9	Slovenia	752,5	965,0	-322,4	176,8	491,0	71,0
10	Ungaria	393,4	631,2	199,4	216,6	577,7	1353,7
Valoare medie		923,2	787,3	257,7	360,7	382,0	518,5

Sursa: Baza de date statistică a UNCTAD, 2014.

Notă: statele marcate cu gri înregistrează valori sub medie.

România se află sub valoarea medie a statelor din ECE și la nivelul stocului de ISD pe locuitor, conform tabelului 11, alături de alte cinci sau șase state. Mai mult, România înregistrează cel mai mic nivel al stocurilor de ISD/locuitor dintre țările analizate, de peste patru ori mai mic decât cea mai bine poziționată țară (Estonia) și de aproape 1,4 ori mai mic decât cea mai apropiată dintre țări (Lituania).

Tabelul 11

Evoluția stocurilor de ISD/locuitor în statele din ECE în perioada 2007-2013

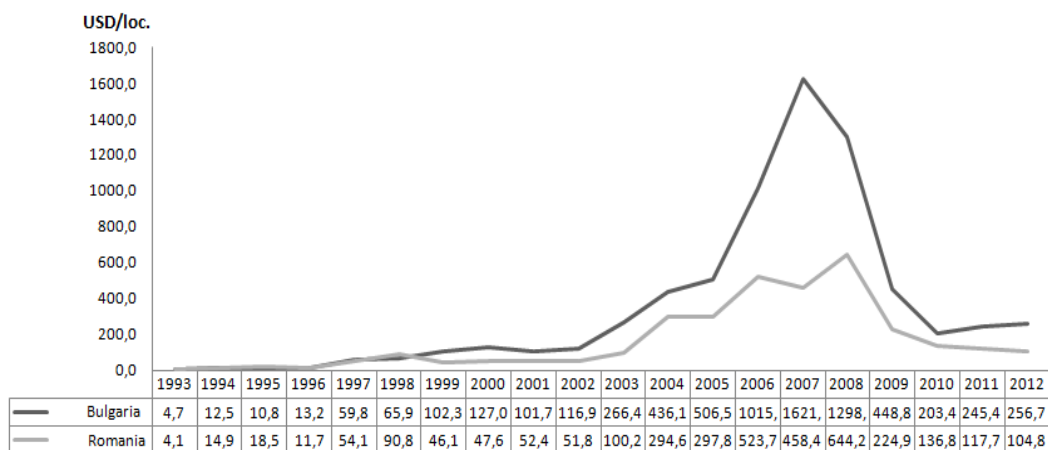
Nr. crt.	Stat	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1	Bulgaria	4965,2	5803,8	6526,2	6302,2	6354,1	6741,2
2	Cehia	10899,1	10905,8	12052,7	12246,7	11445,4	12913,7
3	Estonia	12482,2	12209,4	12531,1	12449,3	12478,2	14051,8
4	Letonia	4751,6	5079,9	5130,5	4773,7	5390,6	5931,4
5	Lituania	4457,4	3854,0	3955,6	3992,8	4313,1	4797,5
6	Polonia	4671,6	4299,1	4842,0	5633,7	5175,0	6018,3
7	România	2908,9	3145,5	3343,4	3270,2	3328,1	3467,9
8	Slovacia	8785,4	9265,5	9636,4	9205,9	9374,5	10184,8
9	Slovenia	7143,5	7748,4	7502,0	7127,5	7424,1	7610,6
10	Ungaria	9506,5	8781,1	9878,1	9078,9	8475,5	10408,1
Valoare medie		7057,1	7109,2	7539,8	7408,1	7375,9	8212,5

Sursa: Baza de date statistică a UNCTAD, 2014.

Notă: statele marcate cu gri înregistrează valori sub medie.

Vom lua, spre comparație, exemplul Bulgariei, pentru a analiza evoluția ISD în cele două țări. În privința fluxurilor de ISD/locuitor, România concurează în mod direct cu Bulgaria pentru supremația intrărilor de investiții străine până în anul 1998 inclusiv, conform graficului 18. De atunci încolo, în Bulgaria au intrat constant mai multe fluxuri de ISD decât în România. Cel mai mare decalaj dintre cele două țări este în anul 2007, când Bulgaria avea un flux de ISD de intrare de 1621,5 dolari/locuitor, de 3,5 ori mai mult decât România (458,4 dolari/locuitor). Deși decalajul se reduce semnificativ în anul 2010 (fluxurile de ISD în Bulgaria

sunt de aproape 1,5 ori mai mari decât în România), acesta se adâncește începând cu anul următor.

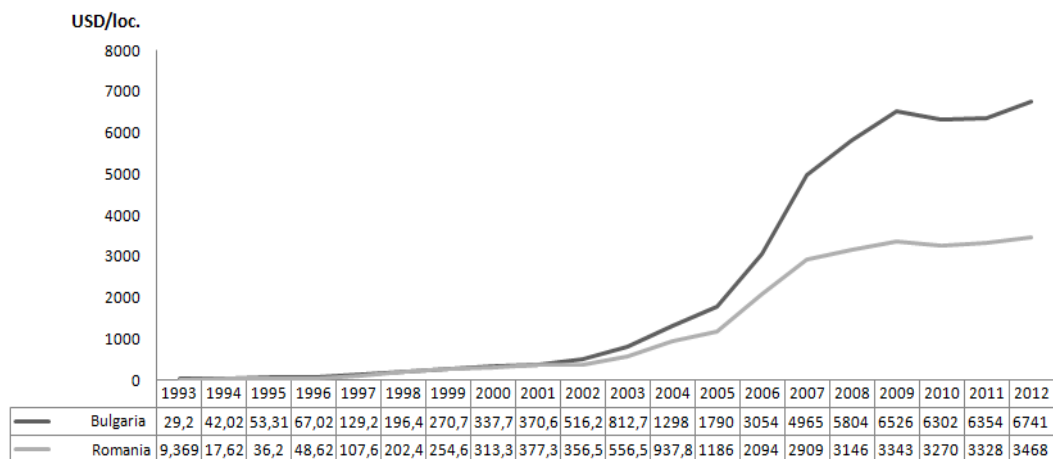

Sursa: Baza de date statistică a UNCTAD, 2014.

Graficul 18. Evoluția fluxurilor de ISD/locuitor în România și Bulgaria în perioada 1993-2012

Această situație este vizibilă și la nivelul stocurilor de ISD din cele două țări. România depășește Bulgaria ca stoc de ISD/locuitor doar în anul 1998; începând cu anul 1999, Bulgaria acumulează mai multe stocuri de ISD/locuitor decât România, iar decalajul dintre cele două țări sporește semnificativ (vezi graficul 19). La momentul actual, stocul de ISD/locuitor este de aproape două ori mai mare în Bulgaria decât în România.

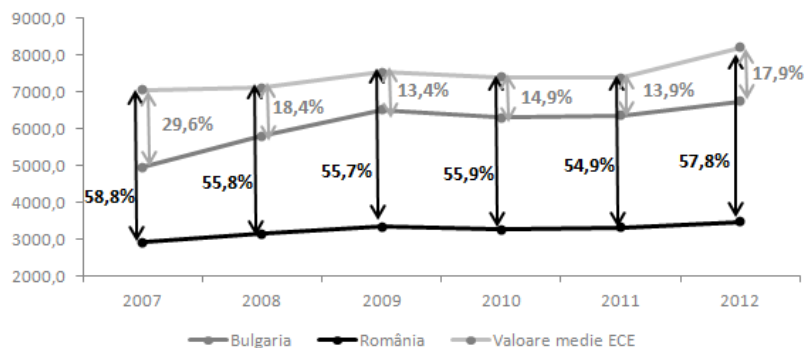
Remarcăm faptul că anul 2012 nu aduce nicio modificare semnificativă la nivelul fiscalității sau a mediului de afaceri care ar fi putut avea impact asupra investitorilor străini nici în România, nici în Bulgaria. În schimb, în România, anul 2012 este marcat de schimbarea a trei guverne și de evenimentele politice de la mijlocul anului.

Sursa: Baza de date statistică a UNCTAD, 2014.

Graficul 19. Evoluția stocurilor de ISD/locuitor în România și Bulgaria în perioada 1993-2012

Interesantă este și evoluția stocurilor de ISD la nivelul celor două țări comparativ cu media celor 10 state din ECE. Înainte de începutul crizei economice, în anul 2007, stocurile de ISD/locuitor erau cu 58,8% mai mici în România decât media statelor din ECE; în Bulgaria, decalajul era de 29,6%, adică de aproape două ori mai mic (graficul 20). În ambele state decalajul a avut un trend de scădere până în anul 2010, după care a reintrat pe creștere. Așadar, în anul 2012, conform ultimelor date disponibile, stocurile de ISD/locuitor sunt cu 57,8% mai mici în România decât media statelor din ECE, iar în Bulgaria decalajul este de numai 17,9%, deci de 3,2 ori mai mic. Bulgaria reușește să-și reducă semnificativ decalajul față de media UE (cu 11,7 puncte procentuale), pe când în România trecerea a șase ani nu aduce nicio diferență cu privire la acest aspect: decalajul rămâne relativ constant (reducere de numai un punct procentual). Practic, în șase ani România nu a făcut niciun progres comparativ cu media ECE, deși avem nevoie de atragerea investițiilor străine pentru a crește nivelul de trai și pentru a stimula dezvoltarea economică. În lipsa unui ritm alert, nu vom recupera decalajul de dezvoltare față de restul statelor europene într-un ritm rezonabil de două decenii.

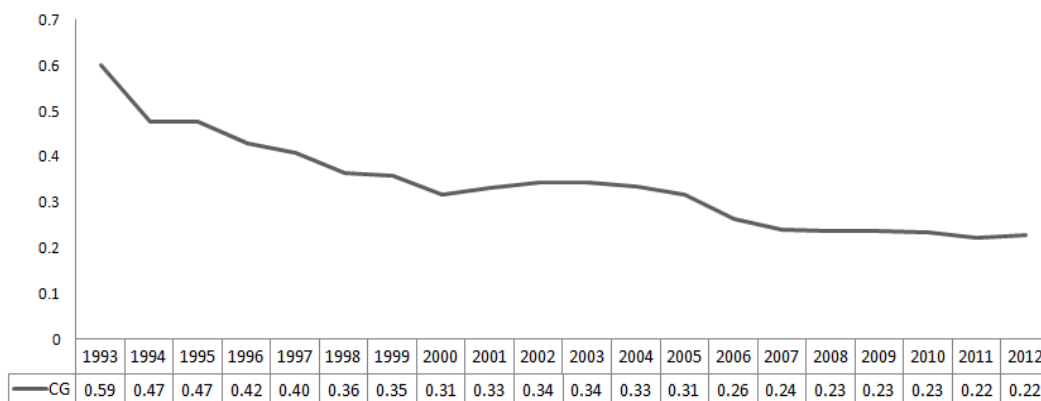

Sursa: Calcule ale autorului, baza de date a UNCTAD, 2014.

Graficul 20. Diferența dintre stocurile de ISD/locuitor din România și Bulgaria față de valoarea medie a statelor din ECE în perioada 2007-2012

Analiza concentrării stocurilor și fluxurilor de ISD în statele ECE

Evoluția gradului de concentrare al stocurilor și fluxurilor de ISD la nivelul celor zece state analizate în perioada 1993-2012, apelând la coeficientul Gini, indică o tendință clară de scădere în primul deceniu și jumătate (1993-2007) și o relativă constanță în perioada crizei economice (2008-2012), conform graficului 21. Aproximarea de limita inferioară a coeficientului Gini ne arată că stocurile de ISD/locuitor sunt distribuite relativ echitabil între cele zece state ECE, explicabilă prin tendința investitorilor de a-și diversifica riscul sau prin relativa asemănare a determinanților care mobilizează investitorii.

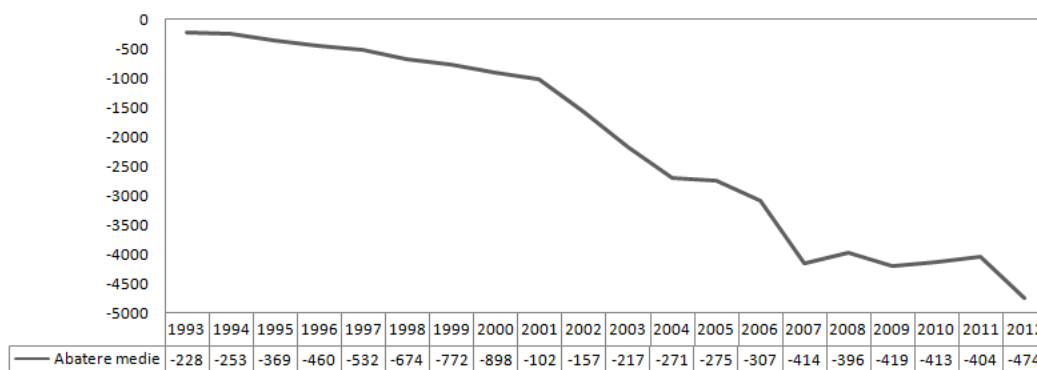
Sursa: Calcule ale autorului.

Graficul 21. Evoluția coeficientului Gini pentru stocurile de ISD/locuitor din ECE în perioada 1993-2012

În cazul particular al României, în această perioadă, stocurile de ISD/locuitor sunt permanent mai mici decât media stocurilor de ISD/locuitor din statele ECE. Diferența se acutizează în două perioade: la finalul anilor '90 și în anii crizei economice (graficul 22, unde este prezentată abaterea medie individuală a stocurilor de ISD/locuitor).

Evoluția nefastă din anii 1999-2000 este generată, pe de o parte, de scăderea creșterii economice din perioada 1997-1999. Pe de altă parte, perioada respectivă este marcată de instabilitatea la nivel național, care a culminat cu mineriada din anul 1999, și de contextul generat de alegerile prezidențiale din anul 2000.

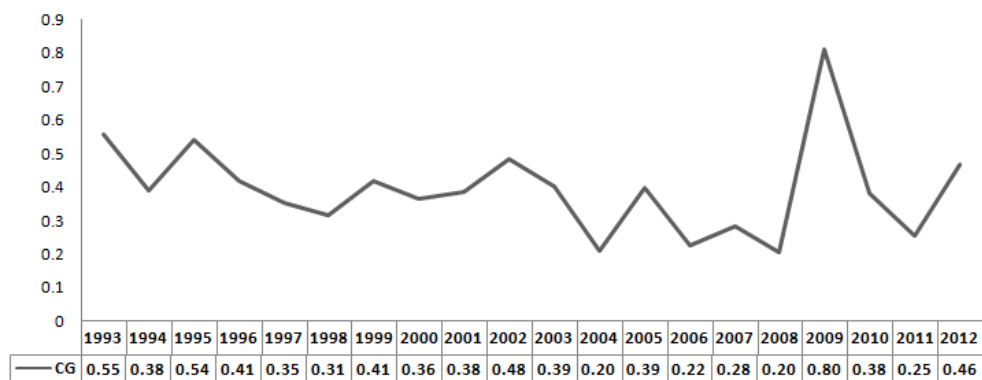
Anul 2012 marchează cea de-a doua abatere/ diferență semnificativă față de nivelul mediu al statelor din regiune. În condițiile unei distribuții mai degrabă echitabile a stocurilor de ISD/locuitor în statele ECE, conform coeficientului Gini, și a scăderii drastice a nivelului ISD/locuitor în România în anul 2012, tragem concluzia că investitorii tind să evite țara noastră. Evenimentele de pe parcursul anului 2012 au accentuat această tendință.

Sursa: Calcule ale autorului.

Graficul 22. Abaterea medie individuală a stocurilor de ISD/locuitor în România față de media statelor ECE în perioada 1993-2012

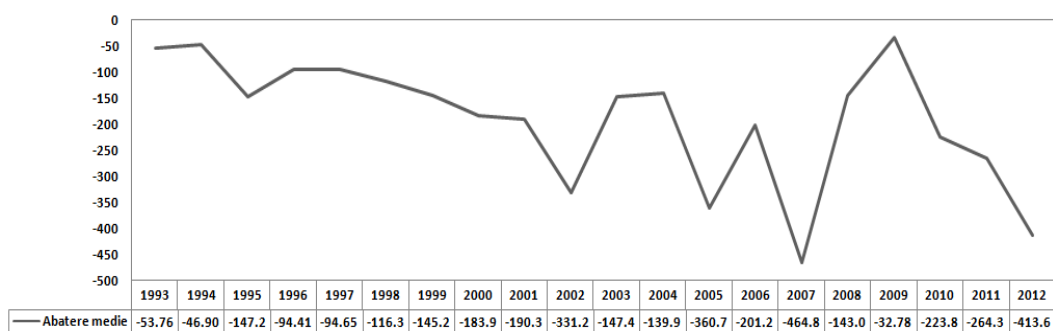
Aceiași indicatori, aplicați de această dată la nivelul fluxurilor de ISD/locuitor, întăresc concluzia de mai sus. Gradul de concentrare al fluxurilor de ISD/locuitor este tot mai scăzut pe parcursul perioadei analizate, până în anul 2009 (graficul 23). Creșterea bruscă a concentrării fluxurilor de ISD din 2009 este explicată prin procesele de dezinvestire care au avut loc în trei din statele ECE (Lituania, Slovacia și Slovenia). Ulterior, distribuția revine la nivelul echitabil anterior, însă nu pentru mult timp. În 2012, coeficientul Gini devine aproape dublu față de anul precedent, ceea ce indică o creștere bruscă a gradului de concentrare a fluxurilor de ISD/locuitor înspre Cehia, Estonia și Ungaria.

Sursa: Calcule ale autorului.

Graficul 23. Evoluția coeficientului Gini pentru fluxurile de ISD/locuitor din ECE în perioada 1993-2012

Corelând rezultatele de mai sus cu evoluția fluxurilor de ISD/locuitor în România în raport cu media statelor ECE (graficul 24), constatăm că fluxurile de ISD/locuitor care revin României sunt semnificativ mai mici decât în anii anteriori. Concret, investitorii preferă să investească mai mult în alte țări decât în România, tendință accentuată în anul 2012. Această abatere este depășită doar de anul 2007, anul integrării României și Bulgariei în UE. În anul 2007, fluxul de ISD în Bulgaria a atins maximum istoric (vezi graficul 18), al doilea flux ca volum după Estonia, în rândul celor zece state din ECE, de peste trei ori și jumătate mai multe intrări de ISD/locuitor decât în România (revedi tabelul 10).

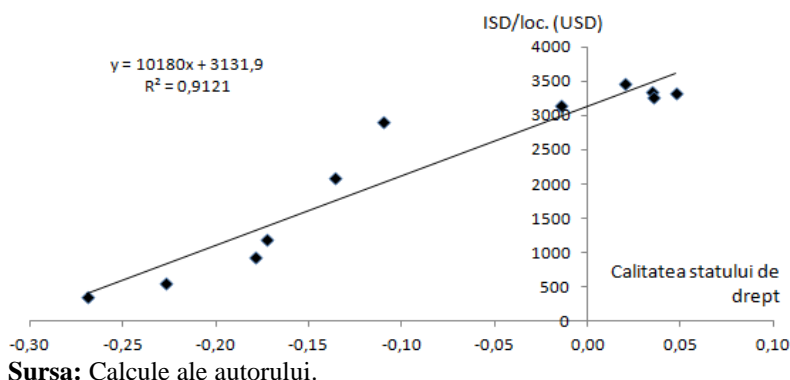
Sursa: Calcule ale autorului.

Graficul 24. Abatere medie individuală a fluxurilor de ISD/locuitor în România față de media statelor ECE în perioada 1993-2012

Calitatea statului de drept se dovedește un determinant pentru ISD în România, nu și în Bulgaria

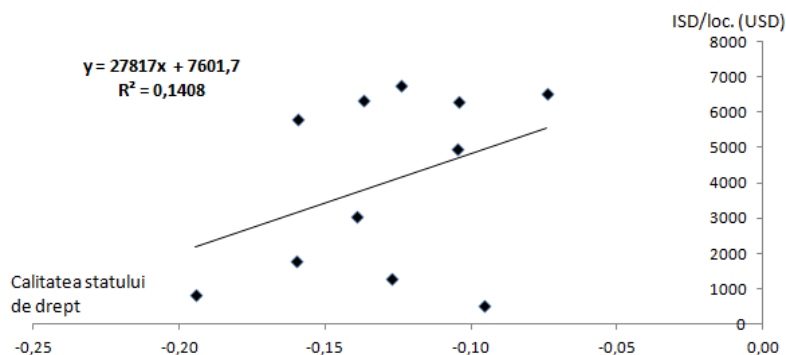
Este adevărat că evenimente de genul celor petrecute în România în anul 2012 nu au frecvență anuală și, prin urmare, impactul lor asupra ISD nu poate fi ușor surprins în evoluția indicatorilor, mai ales dacă situația se redresează.

Cu toate acestea, surprindem corelația directă între nivelul stocurilor de ISD/locuitor și calitatea statului de drept (graficul 25). Cu alte cuvinte, stocurile de ISD vor fi cu atât mai mari cu cât statul de drept este respectat. Coeficientul de corelație Pearson, de 0,955 în cazul României, întărește gradul ridicat de asociere liniară între cele două variabile.

Graficul 25. Corelația dintre calitatea statului de drept și nivelul stocurilor de ISD/locuitor în România

Interesant însă, nu același lucru se întâmplă în Bulgaria. Graficul 26 dovedește o corelație slabă între cele două elemente, poate și datorită faptului că oportunitățile de afaceri generate de un nivel semnificativ mai redus al fiscalității în Bulgaria sunt mai importante pentru investitorii străini: cota unică de impozitare: 10% în Bulgaria, 16% în România; TVA: 20% în Bulgaria, 24% în România; impozitarea muncii: 43% din salariul net în Bulgaria, 86% din salariul net în România. Ne interesează în mod special comparația cu această țară în condițiile în care gradul de dezvoltare economică este similar cu cel al României și a aderat la UE în același an. Valoarea lui R^2 , de 0,91, indică existența unei corelații puternice la nivelul României între cele două elemente, față de numai 0,14 în cazul Bulgariei. În plus, coeficientul de corelație Pearson, de 0,375 în cazul Bulgariei, semnalează o corelație scăzută între cele două variabile. Prin urmare, orice regres în calitatea statului de drept în România are un impact mult mai puternic asupra investitorilor interesați să investească în România decât o modificare similară la nivelul calității statului de drept în Bulgaria. Facem din nou precizarea că rezultatele obținute până acum sunt supuse limitelor metodologice care țin de construcția variabilelor și de numărul de mic observații ca urmare a disponibilității reduse a datelor.

Sursa: Calcule ale autorului.

Graficul 26. Corelația dintre calitatea statului de drept și nivelul stocurilor de ISD/locuitor în Bulgaria

Concluzii

Subcapitolul de față aduce o serie de elemente noi și de interes celor deja existente în prezent în literatura de specialitate străină și autohtonă cu privire la ISD.

În primul rând, este prima analiză din literatura românească dedicată impactului crizei statutului de drept din anul 2012 asupra ISD.

În al doilea rând, am verificat gradul de concentrare sau de distribuție la nivelul statelor din ECE. Am stabilit că stocurile de ISD/locuitor sunt distribuite relativ echitabil, în timp ce fluxurile de ISD/locuitor au cunoscut o creștere a concentrării în anul 2012.

În al treilea rând, investitorii străini tind să evite țara noastră în favoarea țărilor din jur, tendință ce se accentuează pe parcursul anului 2012. Această concluzie se desprinde în urma analizei concentrării ISD și a evoluției stocurilor și fluxurilor de ISD/locuitor față de valoarea medie din statele ECE.

În al patrulea rând, am stabilit că nerespectarea statului de drept are impact negativ asupra investitorilor străini, mult mai puternic în România decât în Bulgaria. Orice regres în calitatea statului de drept în România are un impact mult mai puternic asupra investitorilor interesați să investească aici decât o modificare similară la nivelul calității statului de drept în Bulgaria.

Devine așadar evident de ce respectul celorlalte state europene și al investitorilor internaționali nu poate fi câștigat decât pe seama îmbunătățirii calității statului de drept și al poziționării acestuia deasupra oricăror interese politice. Asigurarea unui sistem judiciar independent și funcțional, respectarea separării puterilor în stat, este pactul pe care puterea politică este obligat să-l încheie pentru dezvoltarea economică pe termen lung a țării. În strânsă legătură cu impactul asupra ISD, lipsa respectării statului de drept este de natură să determine investitorii străini să ocolească țara noastră în favoarea vecinilor – în cazul analizat mai sus, a Bulgariei și, prin urmare, să pună în expectativă prosperitatea economică a României.